

археологические исследования Одесского госуниверситета им. И.И. Мечникова и Одесского археологического музея АН Украины на Григорьевском лимане в 1983-1984 гг. // *Воспитание историей. Тезисы 1-й областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвящённой 200-летию г. Одессы.* - Одесса, 1989. - С. 107-109.

54. Ванчугов В.П., Загинайло А.Г., Кушнир В.Г., Петренко В.Т. *Вороновка II. Поселение позднебронзового века в Северо-Западном Причерноморье.* - Киев, 1991. - с. 96.

55. Загинайло А.Г. *Денежное обращение эпохи Митридата VI Эвпатора. // Древнее Причерноморье. II чтений памяти проф. П.О. Карышковского. Тезисы докладов.* - Одесса, 1991. - С. 36-38.

56. Загинайло А.Г. *Литые монеты из Никоניה (К вопросу об экономических связях города в VI-IV вв. до н.э.) // Северо-Западное Причерноморье-контактная зона древних культур.* - Киев, 1991 - С. 52-61.

57. Загинайло А.Г. *Історія стародавньої Греції (XXX-IV ст. до н.е.). Навчальний посібник.* - Київ, 1992 - с. 208.

58. Загинайло А.Г., Секерская Н.М. *Находки монет из раскопок Никоניה 1987-1991 гг. // Краткие тезисы докладов нумизматической конференции.* - СПб., 1992. - С.11-13.

59. Загинайло А.Г., Секерская Н.М. *Жилые постройки в северо-западной части Никоניה // Древности причерноморских степей.* - Киев, 1993. - С. 51-58.

60. Загинайло А.Г. *Ещё раз о монетах царя Скила. // Древнее Причерноморье. Краткие сообщения Одесского археологического общества.* - Одесса, 1993. - С.3-15.

Про нього:

61. Булатович С.А., Станко В.Н. *Памяти Анатолия Георгиевича Загинайло // Никоний и античный мир Северного Причерноморья.* - Одесса, 1997.

Петрова Н.О.

УДК 39 (477.85=135.1)+39(477.85=135.2)

**НАРОДНИЙ КАЛЕНДАР
РУМУНІВ І МОЛДАВАН БУКОВИНИ: АГРАРНІ ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДИ
У НОВОМУ ВИСВІТЛЕННІ:**

[Рец.: Мойсей А. А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини / Мойсей А. А. – Чернівці: ТОВ "Друк-Арт", 2010. - 304 с.: 36 іл.]

Проблема, яку визначено для наукового вирішення у новій монографії Антонія Мойсея, важлива, виходячи з тієї визначної ролі, яку відіграє народний календар у житті кожного етносу. Він є серцевиною системи

розрахунку і поділу часу відповідно до основних астрономічних явищ; визначає соціальний і культурний періоди, органічно пов'язані з матеріальною та духовною сферами; представляє специфічний спосіб життєдіяльності; демонструє значимість праці, різноманітних форм цивілізації і культури; висвітлює модель суспільства на певному етапі історії; розкриває сенс існування на конкретних відтинках соціального буття. З цією думкою, висловленою автором у вступі книги, можна повністю погодитись, маючи на увазі і її актуальність. Ця характерна риса роботи виходить з необхідності більш досконалих студій у галузі міжетнічних взаємостосунків у зонах контакту, що у багатьох випадках становить майже постійні вогнища конфліктів. До цього можна додати наявність певних недоопрацювань в галузі вивчення традиційної культури національних меншин України.

Виходячи з цих мотивів, А.Мойсей підійшов ґрунтовно до її вивчення. Якщо у попередній монографії розглядалися магічні і мантичні звичаї та обряди у традиційному обрядовому календарі східнороманського населення Буковини (плювіальна практика, матримоніальні ворожіння) [1], то в представленій книзі читач знайомиться з детальною характеристикою соціальних і етнокультурних процесів в краї в XIX - початку XXI ст. У розділі, присвяченому регламентації часу та структурі народного календаря, ретельно розглянуті такі питання як просторові і часові уявлення у традиційному світогляді (поділ дня, тижня, року), річний цикл календарних свят і опис найбільших з них, структурні елементи (обряди, пов'язані з вогнем, водою, рослинністю, залишки вікової ініціації молоді). Розглядаючи скотарський календар як одну з складових частин народного календаря, автор подав основний цикл свят, проаналізував культ покровителів хижих звірів та змій. Аналізуючи еволюцію означених свят у східних романців Буковини протягом XX - початку XXI ст., А.Мойсей відзначив певну послідовність згасання їх значимості у традиційному соціумі, втрату їх первісного змісту і символіки. Істотно зменшилась кількість вовків та ведмедів у регіоні, тобто зникли об'єкти загрози. Одночасно скоротилося поголів'я великої і малої рогатої худоби, зменшилась необхідність проведення ритуальних магічних дійств, спрямованих на захист домашньої худоби від хижаків. Виходячи з цього, як відзначив автор, почалася деградація скотарських днів, у тому числі супроводжуваних їх магічних обрядів [2, с. 118]. В наші дні відчувається певний ренесанс одного з цих свят - виведення худоби на полонину.

Землеробський календар представлений комплексом землеробських обрядів XIX - початку XXI ст., пов'язаних з початком польових робіт (перший

вихід з плугом у поле), сівби, завершення жнив та збору врожаю, спрямовані на забезпечення захисту врожаю від різних шкідників, від птахів, на забезпечення родючості неплодних дерев, заклинання врожаю (колядницькі обходи) тощо. Проаналізований процес еволюції, деградації та сучасного стану обрядового супроводу річного циклу сільськогосподарських робіт.

Комплекс зимових драматичних обрядів українського та східнороманського населення Буковини, які за архаїчністю, феєричністю та масовістю проведення є унікальними етнографічними явищами для України, Румунії та Республіки Молдови, присвячений окремий розділ книги. На думку автора, еволюція драматичних обрядів підтверджує їх живучість. Цьому сприяє незмінна актуальність мотивів та символів цього етнографічного явища. Залишаються незмінними розваги, веселощі, розіграші та бешкети, характерні для цих дійств. Важливим є той факт, що комплекс драматичних обрядів на території Буковини зберігає більшість архаїчних рис ніж на центральних територіях розселення східних романців та українців.

Зимові драматичні обряди румунів, на думку автора, у процесі своєї генези пройшли тривалий шлях від палеолітичних ритуалів через землеробські традиції, зазнаючи фракійського, дако-гетського, грецького, римського, візантійського, християнського впливів, щоб дійти до нас у стані, виявленого дослідниками у XIX - XX ст.

Основна тема дослідження, яка проходить наскрізним мотивом, є порівняльна характеристика основних аспектів народного календаря східнороманського та українського населення Буковини. Компаративний аналіз виявив велику кількість спільних рис при виконанні таких ритуалів, як обряд першого виходу з плугом у поле, ритуали навколо неплодних дерев, звичай першого виведення худоби на пасовище на св. Юрія. Спільні обряди прослідковуються і під час святкування Різдва, Великодня та ін. Разом з тим, виявлені ряд відмінних звичаїв та обрядів, які слугують водночас і етнодиференціюючими маркерами. Відмічається природній процес акультурації.

Не можна не відмітити дуже солідну джерельну базу дослідження: архівно-музейні матеріали, етнографічні антології, результати проведення етнографічних опитувань, матеріали експедиційної роботи за останні понад 10 років, монографії сіл, етнографічних зон та ін. Це дозволило автору охопити своїми дослідженнями близько 60 % румуномовних сіл регіону, мати широку інформаційну базу для використання методу типологізації означеного кола етнографічних явищ. На ідентичному рівні в монографії представлена інформація з українських сіл Чернівецької області, Сучавського повіту, сусідніх областей України.

Всі ці обставини створили сприятливий ґрунт для картографування основних календарних звичаїв та обрядів, що, у свою чергу дали змогу деталізації та локалізації обрядів у компаративному сприйнятті. Увазі читача у двох монографіях А.Мойсея представлені 21 етнографічних карт. Це дозволило провести певну класифікацію календарної обрядовості східних романців у масштабах буковинської етнографічної зони, виявити локальні явища, проаналізувати їх залежність від просторового розташування, від географічних, кліматичних умов тощо.

Безперечний інтерес викликають тексти колядок, зимових драматичних обрядів тощо, поміщених у додатках книги [2, с. 250-291]. Ілюстративний матеріал, розміщений у монографії, відповідає високим нормам якості, підібрані вдало та корелюються з текстом роботи.

Автор наполягає на прикладному значенні вивчаємої теми для економіки Чернівецької області, як і всього Єврорегіону "Верхній Прут". Це мало б викликати інтерес до книги з боку тих структур, які займаються розвитком туризму у краї. Крім цього, монографія притягне безперечну увагу до себе істориків, краєзнавців, філологів, етнологів, всіх аматорів вивчення минувшини.

Джерела та література

1. *Мойсей А.А. Магія і мантіка у народному календарі східнороманського населення Буковини / А.А.Мойсей. - Чернівці: ТОВ "Друк Арт", 2008. - 320 с.: 16 іл.*
2. *Мойсей А.А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини / Мойсей А. А. - Чернівці: ТОВ "Друк-Арт", 2010. - 304 с.: 36 іл.*

Прігарін О.А.

УДК 94(477):355-058.229"16/17"

**СОЦІАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЖЕРЕЛ ДИНАМІЧНОЇ МЕНШИНИ:
[Рец.: Мільчев В.І. Соціальна історія запорозького козацтва
кінця XVII - XVIII століття: джерелознавчий аналіз. - Запоріжжя:
АА Тандем, 2008. - 369 с., іл.]**

На відміну від "культури мовчазної більшості" А. Гуревича, українське козацтво ніколи не було домінуючою верствою суспільства. Але ця "меншість" настільки активно увірвалася на простори Євразійської історії, що породила чіткий семіотичний стиль думки та дії. Не випадковим є існування "козацьких" епітетів стосовно, наприклад, архітектурно-мистецького стиля, літописних творів та взагалі - у відношенні до